

Недоліки захисту прав і свобод людини та громадянина України

Дмитро Московченко

магістр права, e-mail: lomochca@gmail.com

Світлана Афанасенко

кандидат юридичних наук, доцент, судовий експерт відділу науково-методичного та інформаційно-аналітичного забезпечення експертної діяльності, Одеський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України, ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-3017-1683>, e-mail: afanassenkosvitlana@gmail.com

Розглянуто недоліки захисту прав і свобод людини та громадянина України, зосереджено увагу на основних порушеннях та їх причинах. Акцентовано увагу на необхідності вдосконалення законодавства України на зразок закордонних аналогів щодо захисту прав і свобод людини та громадянина.

Ключові слова: права і свободи людини; гарантії; Конституція.

Shortcomings in the Protection of Human and Civil Rights and Freedoms in Ukraine

Dmytro Moskovchenko, Svitlana Afanassenko

Shortcomings in protection of human and citizen rights and freedoms in Ukraine are considered and attention is focused on the main violations and their causes. Attention is focused on the need to improve Ukrainian legislation, following the example of foreign analogues, regarding the protection of human and citizen rights and freedoms.

Keywords: human rights and freedoms; guarantees; Constitution.

Система гарантій прав і свобод людини містить передумови економічного, політичного, організаційного та правового характеру, а також захисту прав і свобод. Система гарантій — це ті умови, засоби й методи, які забезпечують фактичну реалізацію та всебічну охорону прав і свобод людини [1].

Реалізацію конституційних прав і свобод забезпечено двома категоріями гарантій. Це спеціальні (юридичні) гарантії: правові способи і засоби, за допомогою яких реалізуються, охороняються, захищаються права та свободи громадян, поновлюються порушені права; загальні гарантії, які охоплюють усю сукупність об'єк-

тивних і суб'єктивних чинників, спрямованих на практичне здійснення прав і свобод громадян, на усунення можливих причин і перешкод щодо їх неповного або неналежного здійснення, на захист прав від можливих порушень [2].

Із міжнародно-правових документів впливає, що ефективність гарантій основних прав і свобод людини та громадянина залежить від багатьох чинників: 1) розвитку правових інститутів демократії; 2) стану економіки; 3) засобів розподілу матеріальних благ; 4) ступеня суспільної злагоди; 5) рівня загального та правового виховання, культури населення; 6) правотворчої

атмосфери в суспільстві; 7) наявності реальної Конституції; 8) надійного законодавчого забезпечення користування правами та свободами; 9) закріплення в Конституції основних прав і свобод людини, що відповідають міжнародним стандартам; 10) наявності незалежної судової влади у вигляді судів загальної та спеціальної юрисдикції та ін.

Водночас незавершеність посткомуністичних трансформацій, належного реформування суспільства не дає змоги Україні належно реалізувати свій державний правотворчий потенціал і гідно увійти до співдружності демократичних правових держав — членів Європейського Союзу.

На превеликий жаль, в Україні саме у сфері забезпечення прав людини та громадянина Конституція й закони не виконуються. У Верховну Раду, до Президента і в інші інстанції звертаються десятки тисяч людей зі скаргами на неправомірність дій силових правоохоронних структур, несправедливість і упередженість вироків, необ'єктивність звинувачень слідчих органів, застосування тортур під час досудового слідства і затримання.

Механізм захисту і гарантій прав людини та громадянина має базуватися на таких основоположних принципах, відповідно до яких людині забезпечено право на безпеку і свободу таких якості та рівня, коли людина має можливість брати участь в ухваленні рішень щодо її життя й долі, реалізувати свої здібності, особисте і колективне волевиявлення.

Тут починаються непереборні бар'єри. Якщо проаналізувати всі лан-

ки українського законодавства на відповідність міжнародним пріоритетам, стандартам і критеріям у сфері гарантування прав людини, можна дійти висновку, що найактуальнішою проблемою для України залишається демократизація основ суспільного життя й інститутів влади, утвердження верховенства права не на словах, а на ділі.

Складається неприваблива панорама справжньої юридичної вакханалії в країні, байдужості та свавілля чиновників щодо народу і його законних прав. І все через те, що в Україні, на превеликий жаль, дотепер відсутній чіткий надійний механізм, який органічно й ефективно з'єднав би всі важливі ланки системи захисту прав людини, реалізації принципу верховенства права.

Порушення прав людини в Україні набуло системного характеру. Навіть у тих сферах суспільного життя, де за всіма законами й не тільки юридичними, а й моральними, таких порушень не має бути. Це насамперед право на працю і її справедливую матеріальну винагороду.

Таке становище є причиною суспільної апатії та байдужості, безвідповідальності та безкарності відповідних владних структур, дискримінації та дискредитації демократичних цінностей у суспільстві, істотних виявів авторитарних тенденцій, що неодноразово наголошували юристи та соціологи під час аналізу настроїв у суспільстві [3, с. 43].

За обсягом закріплених прав людини Конституцію України вважають однією з найдемократичніших не тільки в Європі, а й у світі. Водно-

час Рада Європи систематично за- уважує про необхідність реального закріплення гарантій дотримання прав людини в нашій державі. Проте в Україні, на жаль, недостатня дієвість механізму реалізації прав, які проголошені в Конституції України.

Учені зазначають критичний розрив між законодавчим декларуванням прав людини в Україні та їх практичним здійсненням. Виконання законів, особливо в соціальній сфері, постійно ігнорує виконавча влада. У багатьох дослідженнях констатують нечіткість, а часто й повну відсутність юридичних норм, які належно регулювали б правовий захист. Усе це свідчить про незадовільну правозахисну ситуацію в суспільстві. Якщо її не змінити на краще, гарантування прав людини і громадянина, проголошене Конституцією України, буде остаточно відірване від реального життя. Тому зараз необхідно доклас-

ти зусиль для удосконалення процедур захисту прав і свобод людини та громадянина, зробивши це однією з найважливіших задач.

Причинами порушення прав людини є низький рівень правосвідомості суспільства загалом, наростання соціально-економічної кризи в країні, відсутність громадського контролю за діями владних структур, нігілізм у ставленні до права посадовців всіх рівнів, підміна його політичною доцільністю.

Перелік джерел посилання

1. Захист законних прав і інтересів людини. Нормативна база, практика судів: Верховного суду України, Конституційного суду України, (Європейського з прав людини) / укл. Т. Р. Цицора ; за ред. В. Д. Бринцева. Харків, 2002. С. 20.
2. Кушніренко О. Г., Слинько Т. М. Права і свободи людини та громадянина : навч. посіб. Харків, 2001. С. 4.
3. Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій. Київ, 1996. 341 с.